

Світлій пам'яті криворізького ботаніка
Василя Володимировича КУЧЕРЕВСЬКОГО
(08.01.1953–23.06.2017)

Трагічна звістка про смерть директора Донецького ботанічного саду НАН України (м. Кривий Ріг), кандидата біологічних наук, старшого наукового співробітника Василя Володимировича Кучеревського приголомшила усіх, хто його знав. Несподівано, 23 червня 2017 р., передчасно пішов із життя знаний, талановитий вчений-ботанік, повний сил, творчої енергії, планів та задумів...

В.В. Кучеревський – уродженець Донбасу, народився 8 січня 1953 р., дитинство та юнацькі роки провів у м. Дзержинську (тепер Торезьк) Донецької обл. Навчався на біологічному факультеті Донецького державного університету, після закінчення якого у 1975 р. працював учителем біології в сільській середній школі Добропільського р-ну тієї ж області. Згодом працював на посаді агронома відділу природної флори Донецького ботанічного саду АН УРСР, у 1979–1982 рр. навчався в аспірантурі цієї установи. Його науковим керівником був д-р біол. наук, професор Є.М. Кондратюк. Кандидатську дисертацію "Внутривидовая изменчивость и формовое разнообразие дуба обыкновенного в условиях Юго-Востока Украины" він успішно захистив у 1988 р. в Дніпропетровському державному університеті. У цій роботі автор зумів на тлі величезної інформації про цей головний доміант широколистяних лісів Східної Європи означити морфологічну та екологічну різноманітність та видову

© Р.І. БУРДА, В.В. ПРОТОПОПОВА, В.П. КОЛОМІЙЧУК, М.В. ШЕВЕРА, 2017

оригінальність, завдяки яким дубу звичайному вдається виживати на зональній межі Степу, утворивши унікальні для степового біому байрачні ліси. Автор вперше з'ясував екологічну та індивідуальну мінливість морфологічних ознак *Quercus robur* L. у природних популяціях південного сходу України, встановив основні закономірності їхнього прояву, дослідив вплив екологічних та природно-кліматичних умов регіону на формування ознак виду. Вперше ним здійснена фенотипічна оцінка місцевих популяцій, вивчені та виділені внутривидові варіації виду та їхній розподіл у природних популяціях, запропонована методика, що дозволяє виділити найбільш цінні в науковому і практичному відношеннях популяції дуба звичайного.

З 1982 р. наукове життя В.В. Кучеревського безпосередньо пов'язане із Криворіжжям. Тут, спочатку у Криворізькій філії Донецького ботанічного саду АН УРСР, а з 20 травня 1992 р. вже самостійній установі – Криворізькому ботанічному саду НАН України – він пройшов шлях від молодшого наукового співробітника до завідувача відділу природної флори, а згодом заступника директора з наукової роботи. За час роботи виявив себе як польовик, невтомний дослідник флори та рослинності зміненого гірничою діяльністю людини Криворіжжя, як збирач ботанічних колекцій і творець неперевершених експозицій з ендемічних рослин і як талановитий організатор. Від 2015 р. вийшов на пенсію, але не втратив інтересу до наукових досліджень, розвитку створених і за його участі двох Садів-красенів, до долі його колег. На початку червня 2017 р. Президія НАН України призначила В.В. Кучеревського директором Донецького ботанічного саду НАН України (м. Кривий Ріг) і він повернувся на роботу.

Наукові інтереси В.В. Кучеревського були пов'язані з флористикою, фітоценологією, промисловою ботанікою, популяційною біологією, фітосозологією, гербарною справою. Він автор та співавтор понад 160 наукових публікацій, серед яких сім монографій.

В.В. Кучеревський широко відомий своїми працями з інвентаризації флори регіону. Прекрасний знавець рослинного покриву степової зони Укра-

Аспірант В. Кучеревський та його колега О. Горлачов на польових дослідженнях у Станично-Луганському відділенні Луганського природного заповідника АН УРСР (літо 1981 р.)

їни, невтомний дослідник, він досконало знав не лише видовий склад, а й особливості поширення видів рослин, умови їхнього зростання, стан популяцій тощо.

Складений ним "Конспект флори Правобережного степового Придніпров'я" (2004) став взірцем регіональних флористичних робіт. Списки видів рослин ретельно виврені, вирізняються детальною характеристикою, основою для яких слугували його численні польові дослідження та зібрані гербарій. Після публікації ця робота майже одразу стала класичною і однією з найбільш цитованих робіт В.В. Кучеревського. Спільно з колегою Г.М. Шоль він активно включився у дослідження урбанофлор, здійснив спеціальне вивчення флори м. Кривий Ріг, підготував анований конспект (2003), а потім суттєво його доповнив (2009).

Він вникав у складні, часом заплутані питання систематики рослин. З території Миколаївської обл. (окол. сс. Березнегувате й Вісунськ) у 2005 р. описав новий для науки вид *Astragalus visunicus* Kuchrevskij, близький до кримського ендемічного *A. similis* Boriss., а також уперше в 2009 р. навів новий для флори України вид *Klasea bulgarica* (Acht. & Stoj.) Holub (*Serratula bulgarica* Acht. & Stoj.).

Продовжуючи напрям досліджень, започаткований членом-кореспондентом АН УРСР, професором Є.М. Кондратюком спільно з членом-кореспондентом АН України, професором В.П. Тарабріним, Василь Володимирович багато часу та сил приділяв вивченню рослинного покриву поруше-

В.В. Кучеревський серед ковилового степу. Берег р. Демуріна в окол. с. Чигринівка (Дніпропетровська обл., 2005 р.)

них гірничо-добувною промисловістю земель Криворіжжя й розробці біологічних способів рекультивції їх різних типів.

Неабияку увагу дослідник приділяв охороні природи. У такому складному в екологічному відношенні регіоні, як Криворіжжя йому багато вдалося зробити. Він спеціально досліджував популяції рідкісних рослин у природі та культурі, зокрема *Symbchasma borysthenica* (Pall. ex Schlecht.) Klokov & Zoz, *Chamaecytisus graniticus* (Rehm.) Klásk., *Eremogone cephalotes* (M. Bieb.) Fenzl та інші, опублікував надзвичайно інформативний "Атлас рідкісних і зникаючих рослин Дніпропетровщини" (2001).

Василь Володимирович Кучеревський був закоханий у справу будівництва ботанічних садів, які стали справжньою окрасою промислових міст. Вивчаючи природну флору, обстежуючи клаптик за клаптиком фрагменти Донецьких і Криворізьких степів та байрачних лісочків, він розумів, що природа потребує не лише охорони, але й порятунку. Ще у Донецькому ботанічному саду НАН України він доклав зусиль до створення експозиції "Ліси Донбасу". Привозячи в рюкзаку посадковий матеріал та доглядаючи посіви і посадки, він мріяв про багатовидові деревні насадження в індустріальному краї. Але справжнім садівничим він про-

явив себе у Кривому Розі, коли створював разом з однодумцями експозиції відділу природної флори Криворізького ботанічного саду НАН України. Хто спостерігав за цим непростим багаторічним експериментом, той широко може сказати, що В.В. Кучеревський випестив ці експозиції на радість людям. У них зібрані не лише рідкісні рослини та їхні угруповання, а й зберігається пам'ять про різнотравно-типчакково-ковилові, найбагатші у світі за чисельністю видів серед трав'янистих біомів помірних широт, барвисті українські степи. Василь Володимирович працював для людей, він прагнув поділитися цими багатствами з усіма, запрошував до себе в Сад. Разом із колегами він створив "Путеводитель по Криворожскому ботаническому саду" (1989).

Як науковець і організатор науки він доклав багато зусиль у створення у Криворізькому ботанічному саду НАН України експозицій деревних, квітничково-декоративних, ґрунтопокривних, фітомеліоративних, лікарських, рідкісних і зникаючих видів рослин. Василь Володимирович у своїй роботі завжди дотримувався порядку: відомості про колекції виплеканого ним Криворізького ботанічного саду зведені за чіткою системою в двох довідникових виданнях "Каталог растений Криворожского ботанического сада" (1998, 2000).

Вчений стояв у витоків створення гербарію регіональної флори Криворізького ботанічного саду НАН України, фонд якого нараховує наразі понад 20 тис. гербарних аркушів, значна частина яких зібрана, визначена та упорядкована власноруч В.В. Кучеревським.

Розуміючи цінність класичних праць, він багато зробив для поповнення бібліотечного фонду Криворізького ботанічного саду НАН України, де зараз зберігаються зокрема і бібліотеки видатних вчених ботаніків Д.М. Доброчаєвої та А.І. Кузьмичова.

В.В. Кучеревський проводив велику громадську роботу: був головою Криворізького відділення Українського ботанічного товариства, брав участь в організації та проведенні вітчизняних та міжнародних наукових та науково-практичних конференцій, учнівських освітніх заходів.

Зустріч делегацій Донецького і Криворізького відділень УБТ з його Президентом академіком АН України К.М. Ситником під час ІХ З'їзду УБТ (Дніпропетровськ, травень 1992 р.).

У першому ряду зліва направо: Р.Г. Сінельщиков, В.В. Кучеревський, Р.І. Бурда, К.М. Ситник, Г.І. Хархота, О.К. Поляков, В.Д. Федоровський; у другому ряду зліва направо: А.Ю. Мазур, Р.І. Пельтіхіна, О.З. Глухов, В.М. Остапко, Н.О. Олійник, С.Ф. Негруцький

Василь Васильович був широкою, доброю, простою у спілкуванні людиною, готовою завжди допомогти. Переймався долею рідного Донбасу та Торцяка. Вболівав за свої Ботанічні сади! За характером був дуже імпульсивним та не терпів брехні! Паралельно, часом переплітаючись, плинуло його життя у родині... Залишились дружина, дві доньки, яких батько плекав, він охороняв від усіляких негараздів трьох своїх дівчаток – був щасливим чоловіком і батьком.

Світла пам'ять про нашого колегу й друга, справжнього ботаніка Василя Володимировича Кучеревського назавжди збережеться у наших серцях, а його праці на наших книжкових полицях нагадуватимуть про щасливу посмішку на момент виходу його книг у світ.

*Р.І. БУРДА, В.В. ПРОТОПОПОВА,
В.П. КОЛОМІЙЧУК, М.В. ШЕВЕРА*